

ΤΑΞΗ: Β΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Σάββατο 14 Απριλίου 2018
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

B.1. Σχετικά, λοιπόν, με τις εκστρατείες και τους κινδύνους απέναντι στους εχθρούς εξετάστε πώς συμπεριφέρομαι στην πόλη. Πρώτα δηλαδή, όταν συνάψατε συμμαχία με τους Βοιωτούς και έπρεπε να τους βοηθήσετε στην Αλίαρτο, αν και είχα γραφτεί στον κατάλογο από τον Ορθόβουλο να υπηρετήσω στους ιππείς, επειδή έβλεπα ότι για τους ιππείς όλοι νόμιζαν ότι έπρεπε να υπάρχει ασφάλεια, ενώ (αντίθετα) για τους οπλίτες (επειδή έβλεπα ότι) θεωρούσαν (ότι θα μπορούσε να υπάρξει) κίνδυνος, μολονότι άλλοι κατατάχθηκαν στο ιππικό, χωρίς να υποβληθούν σε δοκιμασία κατά παράβαση του νόμου, εγώ, αφού παρουσιάστηκα στον Ορθόβουλο, του είπα να με διαγράψει από τον κατάλογο (των ιπέων), επειδή νόμιζα ότι είναι αισχρό να εκστρατεύω, αφού προετοιμάσω για τον εαυτό μου ασφάλεια, ενώ ο λαός επρόκειτο να διατρέχει κινδύνους¹.

B.2. α.

δίκη: στην Αθήνα δίκη λεγόταν η ιδιωτική δίκη (αγών ίδιος). Δίκη μπορούσε να κινήσει ως ενάγων (κατήγορος) μόνον άνδρας, ελεύθερος, ενήλικος και επίτιμος (με πολιτικά δικαιώματα), εφόσον νόμιζε ότι αδικείται.

¹ Μτφρ. Γ.Α. Ράπτης. 2002. Λυσίας. Ι, Υπερασπιστικοί Λόγοι. Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια. Πρόλογος Χ. Τσολάκης. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος.

γραφήν: ήταν ο πιο συνηθισμένος τύπος δημόσιας δίκης. Ονομαζόταν έτσι, διότι, όπως φαίνεται, αρχικά ήταν ο μόνος τύπος υπόθεσης, για την οποία η καταγγελία έπρεπε να υποβληθεί εγγράφως. Οι δημόσιες δίκες αφορούσαν αδικήματα τα οποία έθιγαν το σύνολο της κοινότητας, όπως π.χ. η προδοσία, η λιποταξία ή η κατάχρηση δημοσίου χρήματος.

εισαγγελίαν: η εισαγγελία στην Αθήνα ήταν δημόσια κατηγορία ή καταγγελία για σοβαρότατα δημόσια αδικήματα που αφορούσαν την ασφάλεια του κράτους (προδοσία, συνωμοσία κ.λπ.). Εισαγόταν πρώτα στη Βουλή των πεντακοσίων, η οποία επέβαλλε στον ένοχο πρόστιμο μέχρι 500 δρχ. Για αυστηρότερη ποινή παρέπεμπε την υπόθεση για εκδίκηση στην Εκκλησία του δήμου ή στην Ηλιαία. Η Εκκλησία του δήμου έκρινε μόνον τις πολιτικές υποθέσεις. Τον 4ο π.Χ. αιώνα η χρήση της εισαγγελίας γενικεύθηκε και για υποθέσεις ήσσονος σημασίας².

B.2. β.

Πρόκειται για τη συμμαχία που συνομολογήθηκε το 395 π.Χ. μεταξύ Αθηναίων και Βοιωτών, η οποία στρεφόταν κατά των Λακεδαιμονίων. Ο Θρασύβουλος διάβασε το ψήφισμα στους Θηβαίους πρέσβεις για την από κοινού αντιμετώπιση των Λακεδαιμονίων³.

B.3.

Το κυρίαρχο υφολογικό φαινόμενο στο απόσπασμα είναι η αντίθεση⁴, που καθίσταται φανερή στις εξής περιπτώσεις.

1. οὐδείς ἂν ἀποδείξει περὶ ἐμοῦ - καίτοι ἑτέρους ὀρᾶτε

Παρά το γεγονός πως πολλοί συμπολίτες του έχουν βρεθεί υπόλογοι σε διάφορες δίκες, ο ίδιος δεν έχει εμπλακεί σε καμία ιδιωτική δίκη, ούτε έχει γίνει εις βάρος του κάποια έγγραφη κατηγορία ή κάποια μήνυση. Οι Αθηναίοι την περίοδο αυτή ήταν έντονα φιλόδοκοι, με αποτέλεσμα ακόμα και με την παραμικρή αφορμή να κάνουν δίκες. Έτσι, πολύ συχνά βρίσκονταν στο δικαστήριο είτε ως ενάγοντες είτε ως εναγόμενοι. Αν κάποιος δεν είχε βρεθεί στο δικαστήριο με μια από αυτές τις ιδιότητες, ήταν άξιος επαίνου. Η αποχή, επομένως, από τα δικαστήρια ήταν ένα ισχυρό επιχείρημα για τη σκιαγράφηση του ομιλητή. Το ηθικό αυτό επιχείρημα είναι πολύ ισχυρό και

² βλ. σχολικό βιβλίο, Κωνσταντίνος Ι. Δάλκος Χρίστος Ι. Δάλκος Γεώργιος Π. Μανουσόπουλος Νικόλαος Ι. Μπινόβας Σπυρίδων Α. Παργινός, *Ρητορικά κείμενα Β' Λυκείου*, σελ. 98-99, «Στην Αθήνα... ήσσοнос σημασίας».

³ βλ. σχολικό βιβλίο, σελ. 99, «πρόκειται... Λακεδαιμονίων».

⁴ βλ. Κωνσταντίνος Ι. Δάλκος Χρίστος Ι. Δάλκος Γεώργιος Π. Μανουσόπουλος Νικόλαος Ι. Μπινόβας. Σπυρίδων Α. Παργινός, *Ρητορικά κείμενα Β' Λυκείου*, βιβλίο του καθηγητή, σελ. 119.

χρησιμοποιείται από αρκετούς ρήτορες, όπως τον Λυσία, τον Υπερείδη, τον Δημοσθένη και τον Ισοκράτη. Επειδή οι Αθηναίοι ήταν φιλόδοκοι (Ξενοφόντα Απομνημονεύματα 3.5.16 «πλείστας δίκας ἀλλήλοις δικάζονται»), επαινούνσαν αυτόν που δεν πήγαινε στο δικαστήριο ούτε ως κατηγορος ούτε ως κατηγορούμενος⁵. Χαρακτηριστική είναι για το σχήμα της αντίθεσης και η χρήση του συνδέσμου «καίτοι», που υφολογικά το υπογραμμίζει και το αισθητοποιεί στον ακροατή της εποχής εκείνης.

2. ἐτέρων ἀναβάντων ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀδοκιμάστων παρὰ τὸν νόμον - ἐγὼ προσελθὼν ἔφην τῷ Ὀρθοβούλῳ.

Η αντίθεση ενεργειῶν και κινήτρων του Μαντίθεου και των άλλων αποτελεί ισχυρότατο επιχείρημα για την άνογη συμπεριφορά του προς την πόλη. Στην αρχή κάθε χρόνου η Βουλή δοκίμαζε τους ιππείς και τους ἵππους, τιμωρώντας αυτόν που δε διατηρούσε σε καλή κατάσταση τον ἵππο του. Τους δοκιμασμένους από τη Βουλή ιππείς οι στρατηγοί δεν είχαν εξουσία να τους τοποθετήσουν στο πεζικό. Οι ἀδοκίμαστοι δεν είχαν το δικαίωμα να στρατεύονται με τους ιππείς· αν, όμως, κάποιος ἀδοκίμαστος ἵππευε, καταδικαζόταν σε ατιμία και δημευόταν η περιουσία του. Ακόμη, λοιπόν, και στις πιο κρίσιμες κι επικίνδυνες στιγμές ο Μαντίθεος διαφοροποιείται σε σχέση με τους άλλους πολίτες που ενδιαφέρονται περισσότερο για τον εαυτό τους παρά για την πατρίδα τους. Έτσι, όταν επρόκειτο να συμμετάσχει στην κοινή μάχη Αθηναίων και Βοιωτῶν ενάντια στους Σπαρτιάτες, παρόλο που είχε νόμιμα συμπεριληφθεί στους ιππείς - οι οποίοι θα είχαν μεγαλύτερη ασφάλεια στο πεδίο της μάχης -, ο ίδιος ζήτησε και τελικά συμμετείχε στο πεζικό, θέτοντας τον εαυτό του σε μεγάλο κίνδυνο. Σε αντίθεση, επομένως, μ' εκείνους «ἐτέρων» που διεκδικούσαν ακόμη και με άνομους τρόπους «παρὰ τὸν νόμον» μια θέση στο ιππικό «ἀναβάντων ἐπὶ τοὺς ἵππους ἀδοκιμάστων», ο Μαντίθεος «ἐγὼ» επέδειξε θάρρος και σεβασμό προς τους λιγότερο ευνοημένους συμπολίτες του, επιλέγοντας συνειδητά να συμμετάσχει στην τάξη των οπλιτῶν⁶.

B.4. α. 1. Επιδεικτικοί ή πανηγυρικοί λόγοι, **2.** Συμβουλευτικοί λόγοι **3.** Δικανικοί λόγοι

β. 1. Ισοκράτης **2.** Λυσίας **3.** Δημοσθένης.

γ. 1. Λάθος **2.** Λάθος **3.** Σωστό **4.** Σωστό.

⁵ βλ. σχολικό βιβλίο, σελ. 98, «Το ηθικό... κατηγορούμενος».

⁶ βλ. σχολικό βιβλίο μαθητή, σελ. 99, «στην αρχή... προς την πόλη.»

B.5. α. 1) γ, 2) στ, 3) α, 4) β, 5) δ

β.

παράσταση:	<u>καθεστηκότας</u>
νόμισμα:	<u>νομίζοντας</u>
επίσκοπος:	<u>σκέψασθε</u>
βάθρο:	<u>ανάβηθι, ἀναβάντων</u>
διέλευση:	<u>προσελθών</u>

Δ1. α. Παρόλο, λοιπόν, που εμείς έχουμε τόσα κληρονομικά δικαιώματα, οι αντίδικοι, αν και είναι συγγενείς και μολονότι δεν μπορούν να πουν τίποτα δίκαιο, δεν ντρέπονται που μας ενέπλεξαν σε δικαστικό αγώνα για τέτοια θέματα, για τα οποία θα ήταν ντροπιαστικό και άνθρωποι που δεν είναι συγγενείς να διαφωνήσουν. Όμως, δεν νομίζω, κύριοι (δικαστές), ότι και εμείς έχουμε τα ίδια αισθήματα θ' ένας για τον άλλο. Γιατί εγώ αφενός θεωρώ από τις τωρινές μου συμφορές ως τη μεγαλύτερη όχι το ότι αδικώ βρίσκομαι σε δικαστικό κίνδυνο, αλλά το ότι αγωνίζομαι με συγγενείς, εναντίον των οποίων δεν είναι καλό ούτε να αμύνεται κανείς. Διότι είναι δυνατό να θεωρήσω μεγαλύτερη συμφορά (το) να βλάψω αυτούς που είναι συγγενείς μου, ακόμη και υπερασπιζόμενος τον εαυτό μου, παρά να αδικηθώ εγώ προηγουμένως απ' αυτούς. Αυτοί όμως δεν έχουν την ίδια άποψη, αλλά έχουν έρθει εναντίον μας, αφού και τους φίλους τους προσκάλεσαν και ρήτορες προετοίμασαν και τίποτε δεν παρέλειψαν από όσα είναι στις δυνατότητές τους, σαν να έχουν έρθει (ή όπως ακριβώς έρχονται), κύριοι (δικαστές), για να τιμωρήσουν εχθρούς και όχι για να βλάψουν οικείους και συγγενείς.

Αρχαία ελληνικά	Νέα ελληνικά
<p>Τοσοῦτων τοίνυν ἡμῖν ὑπαρχόντων οὔτοι, καὶ συγγενεῖς ὄντες καὶ οὐδὲν δίκαιον εἰπεῖν ἔχοντες,</p> <p>οὐκ αἰσχύνονται καταστήσαντες ἡμᾶς εἰς ἀγῶνα περὶ τούτων, περὶ ὧν αἰσχρὸν ἦν ἀμφισβητῆσαι καὶ τοῖς μηδὲν προσήκουσιν.</p>	<p>Παρόλο, λοιπόν, που εμείς έχουμε τόσα κληρονομικά δικαιώματα, οι αντίδικοι, αν και είναι συγγενείς και μολονότι δεν μπορούν να πουν τίποτα δίκαιο,</p> <p>δεν ντρέπονται που μας ενέπλεξαν σε δικαστικό αγώνα για τέτοια θέματα, για τα οποία θα ήταν ντροπιαστικό και άνθρωποι που δεν είναι συγγενείς να διαφωνήσουν.</p>

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2018
Β' ΦΑΣΗ**E_3.ΑΡΛ2Α(α)**

Οὐχ ὁμοίως δέ μοι δοκοῦμεν, ὧ ἄνδρες, διακειῖσθαι πρὸς ἀλλήλους.

Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐχ ὅτι ἀδίκως κινδυνεύω, τοῦθ' ἠγοῦμαι μέγιστον εἶναι τῶν παρόντων κακῶν,

ἀλλ' ὅτι ἀγωνίζομαι πρὸς οἰκείους, οὓς οὐδ' ἀμύνεσθαι καλῶς ἔχει·

οὐ γὰρ ἂν ἐλάττω συμφορὰν ἠγησαίμην κακῶς ποιεῖν τούτους ἀμυνόμενος, οἰκείους ὄντας, ἢ κακῶς παθεῖν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τούτων.

Οὗτοι δ' οὐ τοιαύτην ἔχουσι τὴν γνώμην, ἀλλ' ἤκουσιν ἐφ' ἡμᾶς καὶ τοὺς φίλους παρακαλέσαντες καὶ ῥήτορας παρασκευασάμενοι

καὶ οὐδὲν ἀπολείποντες τῆς αὐτῶν δυνάμεως, ὥσπερ, ὧ ἄνδρες, ἐχθροὺς τιμωρησόμενοι, καὶ οὐκ ἀναγκαίους καὶ συγγενεῖς κακῶς ποιήσοντες.

Ὅμως, δὲν νομίζω, κύριοι (δικαστές), ὅτι καὶ εμεῖς ἔχουμε τα ἴδια αισθήματα ο ἕνας για τον ἄλλο.

Γιατί ἐγὼ ἀφενὸς θεωρῶ ἀπὸ τις τωρινές μου συμφορές ὡς τὴ μεγαλύτερη ὄχι τὸ ὅτι ἀδίκως βρίσκομαι σε δικαστικό κίνδυνο,

ἀλλὰ τὸ ὅτι ἀγωνίζομαι με συγγενεῖς, ἐναντίον τῶν ὁποίων δὲν εἶναι καλὸ οὔτε νὰ ἀμύνεται κανεῖς.

Διότι εἶναι δυνατό νὰ θεωρήσω μεγαλύτερη συμφορὰ (τὸ) νὰ βλάψω αὐτοὺς που εἶναι συγγενεῖς μου, ἀκόμη καὶ υπερασπιζόμενος τὸν ἐαυτό μου, παρά νὰ ἀδικηθῶ ἐγὼ προηγουμένως ἀπ' αὐτοὺς.

Αὐτοὶ ὅμως δὲν ἔχουν τὴν ἴδια ἀποψη, ἀλλὰ ἔχουν ἐρθεῖ ἐναντίον μας, ἀφοῦ καὶ τοὺς φίλους τοὺς προσκάλεσαν καὶ ῥήτορες προετοίμασαν

καὶ τίποτε δὲν παρέλειψαν ἀπὸ ὅσα εἶναι στὶς δυνατότητές τους, σὰν νὰ ἔχουν ἐρθεῖ (ἢ ὅπως ἀκριβῶς ἐρχονται), κύριοι (δικαστές), γιὰ νὰ τιμωρήσουν ἐχθροὺς καὶ ὄχι γιὰ νὰ βλάψουν οἰκείους καὶ συγγενεῖς.

Δ1. β.

Οι συγγενικές σχέσεις συνιστούν σημαντικό δεσμό στην Αρχαία Ελλάδα. Αυτό γίνεται φανερό, καθώς ο ομιλητής μέσω της συναπτής αξιοποίησης των εναντιωματικών μετοχών «ύπαρχόντων, ὄντες, ἔχοντες» δηλώνει την έκπληξή και αποστροφή του για τη μη αναμενόμενη ιδιοτελή συμπεριφορά τους «οὐκ αἰσχύνονται» που τους οδήγησε σε αντιδικία «ἀμφισβητῆσαι». Σημειώνει μάλιστα με σθένος την ντροπή «αἰσχρὸν ἦν» την οποία οφείλουν να νιώσουν για τον άδικο δικαστικό αγώνα «ὅτι ἀγωνίζομαι πρὸς οἰκείους», στον οποίο ούτε ξένοι δεν θα ήταν θεμιτό να εμπλακούν. Τεκμηριώνει εξάλλου την άποψή του για τη δυσαρέσκειά του να αντιδικεί με συγγενείς, θεωρώντας ως μια από τις μεγαλύτερες συμφορές της ζωής του να ζημιώσει τους συγγενείς ακόμη και σε κατάσταση άμυνας «οὐ γὰρ ἂν ἐλάττω συμφορὰν ἡγήσαιμην κακῶς ποιεῖν τοὺτους ἀμυνόμενος, οἰκείους ὄντας...». Διαφαίνεται, δηλαδή, από το απόσπασμα ότι δεν θα ήθελαν ποτέ να τους ζημιώσουν αλλά και ούτε να υποστούν βλάβη, αφού αξιολογούν ως σημαντική και ηθικής διάστασης τη διατήρηση υγιών επαφών με τα συγγενικά τους πρόσωπα. Από τα παραπάνω γίνεται, λοιπόν, σαφές ότι οι αρχαίοι Έλληνες πίστευαν βαθιά στην αξία του δεσμού της συγγένειας και θεωρούσαν ιδεολογικά και συναισθηματικά σημαίνουσα τη σχέση αυτή για τη ζωή τους.

(Η απάντηση της ερμηνευτικής είναι ενδεικτική και σε καμία περίπτωση δεν έχουμε την απαίτηση οι μαθητές να την προσεγγίσουν τόσο αναλυτικά)

Δ2. α.

- α. μέγιστον: μέγα / μεγάλως
β. ἀλλήλους: ἄλληλα
γ. ῥήτορας: ῥήτορ
δ. δυνάμεως: δυνάμει
ε. ἡμᾶς: σφίσι(ν)

Δ2. β.

- α. αἰσχύνονται: ἡσχύνθαι
β. ἀμφισβητῆσαι: ἀμφισβητεῖ
γ. παθεῖν: πείσει / πείση
δ. παρασκευασάμενοι: παρασκευασθεῖσι(ν)
ε. ἀπολείποντες: ἀπελελοίπειν

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2018
Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΑΡΛ2Α(α)

Δ3. α.

συγγενείς: κατηγορούμενο στο υποκείμενο «οὔτοι» της μετοχής «ὄντες».

καταστήσαντες: επιρρηματική αιτιολογική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο «οὔτοι» του ρήματος «οὐκ αἰσχύνονται». Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρήμα από το οποίο εξαρτάται.

μοι: δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο προσωπικό ρήμα «δοκοῦμεν» από το οποίο και εξαρτάται.

ἀμύνεσθαι: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στην απρόσωπη έκφραση οὐδ(έ) καλῶς ἔχει (ετεροπροσωπία).

τῆς δυνάμεως: αντικείμενο της μετοχής «ἀπολείποντες», που είναι ρηματικός τύπος με πρώτο συνθετικό την πρόθεση «ἀπό».

(Οι απαντήσεις στις γραμματικές ασκήσεις δόθηκαν με βάση το σχολικό βιβλίο Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Οικονόμου)

Δ3. β.

«Οὐχ ὁμοίως δέ μοι δοκοῦμεν, ὧ ἄνδρες, διακείσθαι πρὸς ἀλλήλους»:

Είναι κύρια πρόταση κρίσεως.

«...ὅτι ἀδίκως κινδυνεύω»:

Είναι δευτερεύουσα ονοματική ειδική πρόταση κρίσεως.

Δ3. γ.

Παρακαλέσαντες: επιρρηματική χρονική μετοχή, δηλώνει το προτερόχρονο, (καθώς βρίσκεται σε χρόνο αόριστο), συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος «οὔτοι». Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός χρόνου στο ρήμα «ἤκουσιν».

Αναλύεται σε δευτερεύουσα επιρρηματική χρονική πρόταση που εισάγεται με τον χρονικό σύνδεσμο «ἐπεί», καθώς είναι χρόνου αορίστου, και εκφέρεται με οριστική του ίδιου χρόνου.

Ανάλυση: **ἐπεὶ παρεκάλεσαν.**

(Οι απαντήσεις στις συντακτικές ασκήσεις δόθηκαν με βάση το σχολικό βιβλίο Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουτζάκης)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2018
Β' ΦΑΣΗ**E_3.ΑΡΛ2Α(α)**

Η βαθμολόγηση της ερμηνευτικής Δ1β. με 10 προτείνεται με βάση τις οδηγίες βαθμολόγησης όπως αυτές ορίζονται από το σχετικό ΦΕΚ: Η μετάφραση του διδαγμένου κειμένου βαθμολογείται με δέκα (10) μονάδες, η μετάφραση του αδίδακτου με είκοσι (20) και καθεμία από τις επτά (7) συνολικά ερωτήσεις του διδαγμένου και του αδίδακτου κειμένου με δέκα (10) μονάδες.

(<http://www.alfavita.gr/arhron/ekpaideysi/ypourgeio-paideias/odigies-gia-ton-tropo-exetasis-toy-mathimatos-tis-arhaias>)

ΣΥΝΕΙΡΜΟΝ
ΑΡΙΔΑΙΑ